

РЕЦЕНЗІЯ

проф. Л. П. Гнатюк

на монографію Г.А. Черненко

«Мовленнєвий вплив на ціннісні системи. Діапазон імовірностей»

(Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2018)

В українській і зарубіжній лінгвістиці є коло проблем, які хоч частково і привертають увагу мовознавців, проте все ж залишаються недостатньо вивченими, а методологічна база для їх розв'язання ще потребує належного доопрацювання. До таких проблем належать, зокрема, проблеми аксіології, передусім опису, систематизації та порівняння цінностей різних мовно-культурних спільнот, конструювання ідентичності, мови ворожнечі, аксіологічних конфліктів, впливу на індивідуальні та суспільні системи цінностей тощо. Саме тому монографія Г. А. Черненко «Мовленнєвий вплив на ціннісні системи. Діапазон імовірностей», у якій розроблено метод аксіологічного динамічного моделювання, тобто моделювання процесів та результатів оцінної категоризації у вигляді вербалізованої аксіологічної пропозиційної структури, варіантів її реалізації та інтерпретації, є актуальною.

Монографія Ганни Анатоліївни Черненко – оригінальне самостійне дослідження, виконане ґрунтовно і творчо. Його наукова новизна, потужна теоретична база і практична цінність не викликають заперечень.

Авторка розкриває когнітивні та прагматичні аспекти формування й функціонування аксіологічних пропозиційних структур, що лежать в основі таких різноманітних аксіологічно забарвлених і вербалізованих феноменів, як цінності, мовна оцінка, ідентичність, ціннісні конфлікти, соціальні стереотипи, мова ворожнечі.

Праця Г. А. Черненко спирається на міцне теоретичне підґрунтя, на здобутки української та зарубіжної лінгвістики ХХ – початку ХХІ ст.: американської школи когнітивної лінгвістики, праці з критичного дискурс-аналізу, логічного аналізу мови, психолінгвістики, лінгвістики впливу тощо.

Джерельною базою дослідження, представленого в монографії, є різностильові українсько- та російськомовні тексти: наукові, художні, масмедійні та тексти розмовного інтернет-мовлення. У цілому проаналізовано понад 10 000 мікроконтекстів з аксіологічними структурами різного типу.

REVIEWING

© prof. Gnatiuk L., reviewer

Referee's review on the Monograph "Speech Influence on the Value Systems. Range of Probabilities" by G. Chernenko (in Ukrainian)

Системно було охоплено матеріал на хронологічному зрізі від 2001 до 2018 року. В окремих розділах аналізувалися джерела 1970-1980-х років, а також деякі тексти з російських ЗМІ, що були наявні в інформаційному просторі України як частина імперського чи неоімперського дискурсу.

Завданнями дослідження умотивовано два експертних опитування, проведених автором серед викладачів і співробітників закладів вищої освіти й наукових установ: «Мовна ситуація в Україні: шляхи гармонізації» (2005 р.) та «Поняття vs концепт» (2015 р.)

Природно, що в першому розділі «Ціннісна категоризація зовнішнього й внутрішнього світів» предметом пильної уваги Г. А. Черненко став епістемологічний, онтологічний та термінологічний статус цінностей у лінгвістиці, а також систематизація та структурні особливості ціннісних концептів. Здійснюючи ґрунтовний аналіз наукових праць, присвячених проблемам аксіології, автор висловлює слушні міркування, робить цікаві спостереження, не уникає дискусійних питань, дає їм виважену оцінку й формулює власну позицію, якої послідовно дотримується. Наприклад, вона спростовує тезу відомого лінгвокультуролога Сергія Воркачова про те, що родові відношення у сфері культурних концептів практично відсутні, доводячи протилежне.

Другий розділ «Вплив мовної оцінки на систему цінностей адресата» присвячено аналізу поліпредикативної структури мовної оцінки, векторів мовленнєвого впливу на оцінне висловлювання, а також проблемі лінгвістичного забезпечення контент-аналізу ціннісних концептів. Привертає увагу вдумливість автора, її заглиблення в структуру ціннісного концепту й мовної оцінки, ґрунтовний аналіз векторів мовленнєвого впливу на оцінне висловлювання.

Г. А. Черненко доходить слушного, на нашу думку, висновку про те, що мовна оцінка є вербалізованою аксіологічною структурою пропозиційного оцінного фрейму і має поліпредикативну структуру, яка містить такі компоненти: суб'єкт оцінки, предикат думки, об'єкт оцінки, предикат оцінки, роль якого виконує ціннісний концепт і який у свою чергу складається з оцінюваного атрибута (власне критерій оцінки) і знака оцінки.

У третьому розділі монографії «Мовні засоби формування ціннісних концептів» ретельно проаналізовано мовно-когнітивні моделі формування ціннісних концептів. Погоджуємося із доцільністю виокремлення

РЕЦЕНЗУВАННЯ

© проф. Гнатюк Л. П., рецензент

Рецензія на монографію Черненко Анни Анатоліївни «Мовленнєвий вплив на ціннісні системи. Діапазон імовірностей» (Українською)

запропонованих типів мовно-когнітивних цінніснотвірних моделей. Автор переконливо показала, як мова впливає на зміни в концептуальній системі індивіда й соціуму, завдяки яким мовним засобам відбувається набуття або втрата концептом статусу ціннісного.

Четвертий розділ «Дискурсивні проєкції ціннісного конфлікту» присвячено аксіологічній стохастичності в тексті, її обмеженню та відновленню. Автор доводить, що ймовірнісний характер предикативного зв'язку [ObjectP]_{pos/neg} залежно від суб'єкта, часу, місця та інших обставин створює умови для аксіологічних конфліктів, оскільки допускає різну оцінку різними мовцями тих самих об'єктів/властивостей та різне аксіологічне фреймування тієї самої ситуації. Г.А. Черненко ґрунтовно розглядає дискурсивні проєкції аксіологічного конфлікту, формування семантичної структури тексту довкола аксіологічного конфлікту, дискурсивні стратегії його розв'язання, застосування аксіологічного вирівнювання для залагодження мовного конфлікту. Належну увагу приділено засобам обмеження аксіологічної стохастичності та смисловим втратам унаслідок цього.

Завершує монографію п'ятий розділ «Аксіологія ідентичності та мова ворожнечі», у якому розглянуто аксіологічне конструювання соціальної ідентичності та мову ворожнечі.

Загальні висновки ґрунтовні, у них відображено вагомі результати здійсненого дослідження.

Високо оцінюючи працю Ганни Анатоліївни Черненко, дозволимо собі водночас висловити деякі міркування й побажання.

Називаючи відмінні ознаки поняття й концепту, варто, можливо, звернути увагу й на те, що концепт, на відміну від поняття, може містити неістинну інформацію, хибні уявлення.

Аналіз ЗМІ України 2000-х років дав змогу авторові слушно виокремити 48 ціннісних концептів, які були покладені в основу дослідження. Проте впродовж останніх років концептуальна картина світу українців поповнилася ціннісними концептами «МАЙДАН», «ЄВРОПА», «БЕЗВІЗ» та ін., які, на нашу думку, в разі залучення їх до аналізу також могли б дати дуже цікавий матеріал.

Висловлені міркування не стосуються концептуальних положень дослідження й не применшують його високої наукової вартості. Монографія Г. А. Черненко – це оригінальна завершена самостійна наукова праця, яка є вагомим внеском в українську аксіологічну лінгвістику.

REVIEWING

© prof. Gnatiuk L., reviewer

Referee's review on the Monograph "Speech Influence on the Value Systems. Range of Probabilities" by G. Chernenko (in Ukrainian)